Levensbreuken als Ersilia

Bert Overbeek

© 2026, Bert Overbeek. All rights reserved.

‘hij verborg zijn zachtheid
als een heremietkreeft
in een schelp van calciet,
tot de dreiging van verlies
hem opende
en hij ontdekte
dat hij bleef leven
toen hij uit de schelp kroop’

1.Tak

Met Ersilia heb ik alles wat de liefde in zich draagt beleefd. Bloemrijke parken, een lente met geweldig weer aan de kust, diepe gevoelens, wilde erotiek op uiteenlopende plaatsen, een stroom van humor, romantiek, intimiteit en innigheid, een eigen taaltje, het gevoel mooi en bijzonder te zijn voor een mooie en bijzondere persoon…totdat onze liefde uit mijn leven brak, als een tak uit een boom in een storm.
Dit gebeurde op 18 juli 2018. Toen beëindigde ze onze liefde, na een half jaar geluk dat de omvang van 14 jaren leek te hebben. Er hing daarna maandenlang een sombere schaduw over de dagen. Na Ersilia, dacht ik, zal ik nooit meer zoiets meemaken. Het leven zal nooit meer leuk worden
Op 18 januari, precies 6 maanden eerder, woedde er een enorme orkaan door Nederland en ook tussen ons: we brachten de nacht met elkaar door. Het werd een liefdesnacht. We deden geen oog dicht, maar we stonden zingend op.

Wat ik op mijn 58e nog had te onderzoeken was de vraag: is de romantische liefde een levensdoel? Dat lijkt onomstotelijk zo te zijn, als ik zo naar liefdesliedjes, televisieseries, sociale media, dating-apps en -sites kijk.
Ik weet niet of het een levensdoel is, maar het is in ieder geval een dwingende emotie en een prachtige mogelijkheid om wat wijzer te worden. Waarbij wijsheid dan is: doorgronden wat het leven ècht inhoudt.
Doorgronden wat ons drijft, waarom we in illusies willen geloven terwijl we beter weten en onszelf zo voortdurend pijn doen. En ook waarom mensen roofdieren kunnen worden als

het op hun belangen aankomt, en waarom de omgevingen en biotopen die ons gedrag vormen zo veel effect kunnen hebben.

Liefdesverhoudingen openen grote gebieden van onze innerlijke wereld. Wegen die misschien uiteindelijk wel tot bevrijding leiden. Tot emotionele vrijheid. Tot het verlies van ballast, van effecten van fouten in je opvoeding of de pijn uit je jeugd. Daarover wil ik dat dit verhaal gaat.

Toen ik Ersilia leerde kennen, dacht ik mezelf al volledig te kennen en te begrijpen. Ik had al heel wat trainingen, therapieën en persoonlijke ontwikkelingstrajecten achter de rug. Psychologische, spirituele maar ook wetenschappelijke benaderingen. Ik had al 35 jaar ervaring met liefdesrelaties. Dus wie kon mij nog iets over mezelf leren?

Toch begreep ik destijds niet waarom het ineens voorbij was op die 18e juli 2018. Wat me het meest verraste was dat liefdesverdriet nog zoveel effect had op me en dat ik het maar niet uit mijn systeem kreeg. Ik besefte na een poosje dat daar een diepere reden voor moest zijn. Die ben ik gaan onderzoeken, en dit verhaal is er de neerslag van.

Met Ersilia ging niet alleen een vrouw verloren voor me, maar veel meer dan dat. Er werd echter ook veel gewonnen. Het pad dat ik daarvoor moest bewandelen, was een innerlijke pelgrimstocht naar de mentale bedevaartsoorden van mijn jeugd. Maar laat ik niet vooruit lopen op het verhaal.

2. Kokertjes

Het was me een gedoe, die eerste periode na mijn geboorte. Het begon al met die geboorte zelf. Zit je lekker warm in de baarmoeder, moet je er ineens met alle geweld uit. Dat schijnt een traumatische gebeurtenis te zijn, maar volgens mijn moeder ging dat bij mij eigenlijk wel goed. Ik bleef lekker even een weekje of twee langer zitten dan verwacht, maar toen ging het moederlijf moeilijk doen en werd ik eruit gedrukt.
Dat moederlijf was op het moment van mijn verwekking nog aan het na-zwangeren van mijn broertje Kees. Ik moet ergens tussen 1 en 10 januari 1959 verwekt zijn; Kees was toen bijna 3 maanden oud. Ik heb geen idee of ik *gepland* was. Dat ik twee weken te laat werd geboren was destijds geen probleem. Ze vonden 42 weken toen volledig aanvaardbaar. Tegenwoordig weten we dat de complicaties na week 41 toenemen, en dus leiden we de bevalling in. Toen niet.
Mijn moeder heeft me direct na de geboorte aan de fles gezet. Niet uit onwil, maar omdat ze moeite had met de productie van moedermelk. Ze was, zoals gezegd, nog maar nauwelijks hersteld van de bevalling van mijn broertje toen ze alweer zwanger werd van mij. En daar was ik: negen pond behoefte aan aandacht en voeding.
Ik kreeg verdunde koemelk in plaats van moedermelk.
Borstvoeding was in 1959 een verdwijnende volkspraktijk.
Moedermelk werd gezien als iets van vroeger en flesvoeding gold als modern en betrouwbaar.

Al snel kreeg ik *dauwworm*, zoals men dat in 1959 noemde. Een nat, rood, jeukend eczeem op mijn wangen en armen, waardoor ik in de vroegste periode van mijn leven stijve, katoenen mouwtjes kreeg die mijn armen recht moesten houden. Dat klinkt alsof ik al in een soort ruimtepak zat, maar de armkokertjes hadden een eenvoudige functie: ik mocht mezelf niet openkrabben. Achteraf hoorde ik dat men dat normaal vond in die tijd, of op z'n minst onvermijdelijk. Eczeem was iets dat gezien werd als iets dat er gewoon bij hoorde.

De kokertjes om mijn armen belemmerden me in mijn vrijheid van bewegen. Ze hoorden bij mijn beginjaren, bij een tijd waarin jeuk niet werd bestreden maar simpelweg onmogelijk werd gemaakt.

'Ik heb me er maar eens in verdiept,' vertelde mijn moeder later. 'Niemand stond er in die jaren bij stil wat een baby zonder moedermelk miste. Geen antistoffen op maat, geen ondersteuning van de darmflora en minder natuurlijke bescherming tegen infecties. Flesvoeding gold als modern en betrouwbaar; wat ermee verloren ging, zag men minder goed.'

'Mensen wisten toen gewoon minder,' zei ze enkele jaren voor haar dood. 'Jullie kregen de fles, en als jullie ziek werden antibiotica. Niemand vroeg zich af of die dingen met elkaar te maken hadden.'

'Maar toen wist je dat niet,'' voegde ze er verontschuldigend aan toe.

Maar wat heeft dit te maken met het buitenproportionele liefdesverdriet dat ik ervoer nadat Ersilia onze affaire had beëindigd? Hoe kwam het dat ik dat wilde verwerken en plotseling uitkwam bij mijn levensverhaal en zelfs bij mijn geboorteverhaal?

Ik vermoedde dat het weleens zou kunnen helpen als ik mijn leven wat dieper zou uitgraven. Zodat ik bij de oorzaak kon komen van een gevoel, dat ik nu toeschreef aan liefdesverdriet. In wezen was het misschien wat anders. Ik besloot dat ik bij mijn geboorte moest beginnen, als ik de pijn door de situatie met Ersilia ècht zou willen verwerken. Hoewel ik het niet zeker wist, begon ik mij af te vragen of mijn sterke verlangen naar het lichaam en de nabijheid van vrouwen niet al heel jong was begonnen. Die vraag liet mij niet meer los.

Als ik terugkijk naar de eerste dagen van mijn leven, ben ik wel erg rigoureus van het lijf van mijn moeder losgekoppeld. Het doorknippen van de navelstreng lijkt met een heggenschaar te zijn gedaan.

Zou daar een verband liggen met mijn latere liefdespijn — met de heftigheid van een gemis waarbij het leek alsof de hele wereld in brand stond? Misschien was dat gevoel ouder dan Ersilia.

3. Loof

In wat voor wereld werd ik op 4 oktober 1959 om kwart over drie 's nachts geboren?

Er leefden nog geen drie miljard mensen op aarde. Nederland telde veel minder inwoners en op de wegen reden een fractie van de auto's van nu. Televisie bestond al, maar was nog geen vanzelfsprekend meubelstuk in ieder huis. Het nieuws kwam vooral via de krant en de radio binnen.

Op de dag van mijn geboorte versloeg het Nederlands elftal België met 9–1. Boven de aarde waren de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten bezig raketten en ruimteschepen te lanceren. De mens stond op het punt zijn wereld groter te maken.

Dichter bij huis was die wereld kleiner en vuiler. Huizen werden met kolen verwarmd, fabrieken loosden hun afval in rivieren en boven steden hing regelmatig smog. Er waren veel minder auto's en vliegtuigen, maar de lucht die mensen dagelijks inademden was plaatselijk giftiger dan nu. Het was een wereld die geloofde in vooruitgang. In flesvoeding, antibiotica, auto's, industrie en techniek. Wat nieuw was, gold al snel als beter. Pas later werd duidelijk wat die vooruitgang soms kostte. In die wereld kwam ik terecht: negen pond zwaar, met een fles verdunde koemelk naast mijn wieg en binnen korte tijd mijn armen in katoenen kokertjes.

Ik werd geboren in de Strodorpsweg te Oosterbeek, een dorp aan de Rijn. Ook toen waren daar al lange lanen vol loof en villa's. In zo'n villa werd ik geboren. Niet dat mijn ouders, toen vier jaar getrouwd, op hun 27e al zo rijk waren dat ze zo'n pand konden

betalen. Ze huurden een bovenverdieping van zo'n villa, die in het bezit was van de psychiater Kraft, vader van de schrijfster Christine.
Aan die tijd heb ik geen herinneringen. Ik was te jong en we woonden daar maar een jaar. Maar dat huis was vol psychologie, spiritualiteit en literatuur. In die zin is het een symbool voor mijn mentale wereld van later.
Meneer Kraft was thuis in de wereld van de menselijke geest, zijn vrouw was theologe en hun dochter schrijfster. Mijn vader werkte toen nog bij de spoorwegen. Hoewel hij later militair werd, heeft hij de zeven jaar die hij bij de spoorwegen werkte beschreven als zijn beste jaren. Later ging ik zelf bij de spoorwegen werken en ook dat paste bij mijn mentale symboliek van het huis.
Alles wat mijn latere leven domineerde, was in mijn geboortehuis aanwezig, en omdat ik een bijgelovig mens ben en van magie hou, geloof ik dat dat niet voor niets is.

4. Arbeiderskind

Over mijn ouders. Mijn vader kwam uit Heveadorp en dat dorp was iets bijzonders. Het was destijds een arbeidersdorp, gebouwd voor arbeiders van de lokale Vredenstein-fabriek. Het ziet er heel Engels uit, met rijtjeswoningen onder rieten daken. Cottages.

Mijn vader was het laatste kind uit een arbeidersgezin van elf. De rest van het gezin moest al jong werken in de fabriek. Hij behoorde tot de eerste generatie arbeidersjongens die de kans kreeg om naar de HBS te gaan.

Hoewel hij wat lui was uitgevallen, zat zijn moeder hem flink achter zijn vodden aan, waardoor hij de HBS met succes afrondde. In Heveadorp betekende dat iets. De mensen keken op tegen wat ze 'geleerde heren' noemden.

Mijn vader was van nature een vrolijk mens met veel energie, maar dat hele HBS-gedoe gaf hem ook een ingewikkelde gespletenheid. Hij leefde een beetje in tweestromenland. Aan de ene kant was hij arbeiderszoon tussen goed opgeleide kinderen van betere komaf; aan de andere kant was hij de geschoolde jongen in een wereld van arbeiders.

Dat soort verschillen deden er in de jaren veertig en vijftig toe. Voor mijn vader was het dan ook erg belangrijk dat wij op school goed ons best deden. Hij had zich uit zijn sociale milieu omhooggewerkt. Het was aan ons om die beweging voort te zetten. Bij ons thuis telde een goede opleiding in elk geval zwaarder dan praten over gevoelens.

Maar mijn één jaar oudere broer Kees en ik waren een ramp op de middelbare school. En dat ergerde mijn vader. Vooral bij mij viel het hem enorm tegen. Ik had in de laatste klas van de lagere school erg hoge scores op de IQ- en CITO-test gehaald en mijn rapporten stonden vol negens.

Zijn verwachtingen waren hooggespannen. Maar het ging volledig mis. Al in de brugklas bleef ik zitten. Uiteindelijk haalde ik later in mijn leven nog het VWO, maar op mijn 28e en dus niet op mijn 18e. Zijn hoge verwachtingen maakten me faalangstig. Lang bleef ergens het gevoel hangen dat ik niet leverde wat er in mij had moeten zitten.

Veel later zou ik me afvragen of daardoor ook een deel van mijn gevoeligheid voor Ersilia's bewondering was ontstaan.

Mijn pa werd, na een paar jaar spoorwegbeambte te zijn geweest, in 1964 militair. Dat verdiende beter. Het leger en de oorlog domineerden zijn interessewereld. Buiten De Telegraaf las hij niet veel, maar wel de complete reeks van Loe de Jong over de oorlog. Ook omdat hij was opgegroeid in het gebied waar *Operation Market Garden* had plaatsgevonden.

Hij raakte echter nooit echt van de oorlog bevrijd.

5. Rokende moeders

Mijn moeder groeide op in Renkum, aan de rand van een groot sprookjesachtig bos. Er stonden vrijstaande huizen met akkers, boomgaarden en moestuinen en wat vee op veel grond aan een lange weg met bovengrondse telefoonpalen. Je kon tot aan het eind van de jaren zestig buiten op straat spelen, wat niet nodig was, want het was veel leuker om in de korenvelden en aan de rand van het bos te spelen.
Ik speelde niet zo vaak in het bos zelf, want daar vond ik het macaber. Dit kwam vooral door de verhalen van mijn grootvader, die dieren bedacht die niet bestonden en die gevaarlijk waren voor kinderen. Niet iedereen geloofde hem, maar ik wel, want ik had een rijke fantasie. De door hem bedachte knijpkatten waren een realiteit in mijn hoofd. Dit waren in zijn verhaal grote katachtigen die het voorzien hadden op jongens zoals ik. Menigmaal ben ik tijdens een wandeling het bos uitgerend, nadat mijn opa zo'n verhaal had bedacht.

Mijn moeder werd in 1932 geboren en ze was een uitzonderlijk intelligent kind. Ze was katholiek en haar basisschool was bij de nonnen, waarvan ze echt dacht dat ze nooit naar de WC hoefden. De combinatie van vroomheid en toiletgang was te veel gevraagd van een meisje .
Ze was een kind van haar tijd. Ze was zeer intelligent, maar destijds had je als dorpsmeisje weinig kans om te studeren. De directeur van de basisschool deed nog wel een poging, mijn grootvader leek mee te gaan, maar mijn oma hield het tegen. Een meisje hoorde op de huishoudschool. Hoezo moest die naar een

hogere school? Na aandringen van de directeur mocht ze naar de MULO waar ze een klas oversloeg.

Mijn oma was eveneens een kind van haar tijd. Geboren in 1912 in een katholieke Renkumse boerenfamilie, en opgevoed onder het juk van de rigide nonnenpedagogiek uit die dagen, vond ze dat mijn moeder veel te weinig huishoudelijk werk verrichtte, en haar verstand 'aan het verlezen' was. Dat dat kon dacht ze daadwerkelijk. Er moest veel gedaan worden, wat moest je dan de hele dag gaan zitten lezen? Een meisje moest later moeder worden. Dan had je wel wat anders te doen dan te lezen.
Mijn oma was overigens niet dom. Ze had een indrukwekkend geheugen, net als mijn moeder. En ze las wel degelijk, maar pas als het werk gedaan was. Avonden zagen er anders uit dan tegenwoordig. Er was geen computer of televisie. Mensen brachten de avonden door met elkaar, met de radio of soms met een wetenswaardig boekje of tijdschrift.
Maar mijn moeder was een boekenfanaat. Mijn oma liep als gevolg hiervan voortdurend op haar te vitten. Het principe van mijn oma was, dat een meisje zich vooral in het huishouden had te ontwikkelen. Dat heeft mijn moeder haar hele jeugd achtervolgd. Maar omdat ze bevrijding vond in de letteren bleef ze lezen. De boeken beloofden een andere wereld en wat wist haar moeder daarvan?
Ze slaagde met zeer hoge cijfers voor de MULO. Daar had ze best trots op mogen zijn, maar ze hield zich liever op de achtergrond. Dat was meer dan bescheidenheid. Mijn moeder was vanaf haar prilste jeugd behept met iets dat erg op haar drukte. Ze was voor het huwelijk van haar ouders geboren en dat was in een dorp als

Renkum van 1932 eigenlijk een schande. Wij hebben lang niet begrepen waarom ze zich hier zo voor schaamde.

Mijn moeder was een vrouw die zich eigenlijk nooit erg liet gelden. Hierdoor vonden mensen haar meestal aardig, mede omdat ze meestal haar oordelen voor zich hield, en geweldig kon lachen om menselijke eigenaardigheden. Maar wij, die dagelijks met haar leefden, wisten dat ze erg scherp kon oordelen. Ze sprak ze alleen niet uit.

Na de MULO ging ze werken. Ze kreeg een administratieve functie bij de toenmalige ABTB in Arnhem, waar ze het erg naar haar zin had. Op de fietsroute naar haar werk kwam ze mijn vader tegen, die 's morgens met een paar vrienden stond te praten in het dorp waar hij opgroeide.
Ze gingen een paar keer naar de bioscoop en kregen verkering. Tot mijn grote vreugde, want ik vind het eigenlijk best fijn dat ik geboren ben. Als ze elkaar niet waren tegengekomen was ik er niet geweest. Dat zou voor mij een ramp zijn geweest. Niet per se voor anderen.
Wat nog wel een mooi idee is, is dat ik een kind ben dat er zonder ongecontroleerde passie niet zou zijn geweest. En dit is dan vooral te danken aan mijn strenge katholieke grootmoeder, die in een vlaag van jeugdige passie de liefde bedreef met mijn grootvader. Tegen de regels in van haar tijd. Ik heb weleens gedacht dat ze daarom later zo streng werd tegen anderen. Om hen te beschermen tegen hun passie.

Mijn moeder maakte mee wat veel vrouwen van haar generatie meemaakten. Ze kon zich niet ontwikkelen naar haar mogelijkheden. Maar dat heeft ze goed gecompenseerd. Zo las ze in de jaren zestig werken van Freud, Jung en Sartre. Later ging ze door het werk heen van grote Nederlandse schrijvers als Reve, Hermans en Wolkers, en buitenlandse schrijvers als Camus en Scott Fitzgerald.

Met Harry Mulisch had ze minder, die vond ze te gekunsteld, maar de stapel boeken die ze in haar leven doorwerkte was verder indrukwekkend. Het bloed stroomde waar het niet gaan kon. Ik heb mijn moeder dan ook leren kennen als een vrouw die in de sixties vaak rokend zat te lezen en die een tijdlang een hekel had aan het huishouden, dat ze met tegenzin deed.

Ik heb mijn moeder altijd een beetje somber gevonden. Hoewel ze geweldig kon lachen als wij of haar vader gek deden. Met name eigenaardigheden van mensen deden het goed bij haar.

Ik was ongeveer twintig jaar geleden voor het laatst aan de Hogenkampseweg. Ik werd er verdrietig van, want ze hadden er alles veranderd. Vergeet niet dat dit een straat was waar ik tussen 1960 en 1970 wekelijks twee keer kwam, soms zelfs vaker.

Het huis van mijn grootouders was verdwenen. Mijn opa, die timmerman was, had een groot deel ervan zelf gebouwd. Midden jaren negentig werd het afgebroken en op de grond kwamen drie nieuwe woningen te staan. Ook elders wisselen nieuwgebouwde koopwoningen nu de oude huizen af.

De moestuin, de dieren, de boomgaard en het pad naar het bos zijn alleen nog herinneringen. De geur kan ik me nog heel goed

voor de geest halen. En die bovengrondse telefoon- en elektriciteitspalen.

Je hebt geen idee hoe rustig ons land in die jaren was.

6. Loofbomen

We blijven nog even in Renkum, in de buurt van het huis van mijn grootouders. Daar stonden twee hoge beuken. Ze zijn verbonden met een van mijn vroegste herinneringen. Ik moet een jaar of drie zijn geweest. Er waren meer kinderen bij, al weet ik niet meer wie. Misschien mijn broers, misschien neefjes en nichtjes.

We stonden op het erf. Mijn grootmoeder droeg een schort en had haar haar in een knotje. Haar mondhoeken stonden naar beneden en haar gezicht was helemaal samengetrokken. Ze was niet groter dan een meter zestig, maar voor mij was ze een reuzin. Later, bij de heksen van Sneeuwwitje en Hans en Grietje, dacht ik aan haar.

Ze boog haar bovenlichaam iets naar voren en wees met haar vinger naar mij. Haar stem was schril. De woorden kwamen snel en hard, in dat zelfverzekerde Renkumse dialect waarin volwassenen konden klinken alsof zij niet alleen gelijk hadden, maar dat gelijk als zwavel over je konden uitgieten. Er zat iets in van: jij doet dit soort dingen altijd. Niet: ik ga je leren om dit anders te doen, maar ik zal jou eens leren wie hier de baas is.

Wat voor soort dingen ik altijd deed, daar had ik geen idee van. Als kind krijg je regels vaak pas te horen nadat je die hebt overtreden. Volwassenen gedragen zich vaak alsof die regels sinds het begin van de evolutie algemeen bekend zijn. Ik weet echt niet meer wat ik had gedaan. Wat ik nog wel weet is dat ze

maar bléét praten. En haar vinger bewoog priemend mee met haar woorden.

Ik keek haar nog even aan en wendde toen mijn hoofd af. Links achter haar zag ik de toppen van de hoge beuken wiegen. Ik weet nog dat ik naar die bomen bleef kijken terwijl haar stem doorging. De bomen zeiden niets. Dat hielp. Ik ontdekte dat de natuur kan troosten.

Ik was volgens mij niet zozeer bang als beschaamd. Bang zijn betekent dat je vreest dat iemand iets akeligs met je gaat doen. Schaamte betekent dat je het gevoel krijgt dat er iets mis is met jou. Zeker wanneer andere kinderen erbij staan, wil je verdwijnen zonder dat iemand ziet dat je verdwijnt. Een kind van drie weet nog niet hoe het zoiets moet plaatsen, maar neemt het wel op.

Mijn grootmoeder had haar voorkeuren. Mijn broer Kees en mijn neef John waren naar mijn grootvader Cornelis Johannes vernoemd en hadden bij haar een streepje voor. Mijn neef Jeroen en ik waren naar mensen uit de aangetrouwde familie vernoemd. Wij konden minder goed bij haar doen. En dat is een eufemisme. Ze kon heel lief zijn voor Kees en John, terwijl Jeroen en ik veel sneller haar afkeuring over ons heen kregen. Juist dat contrast maakte het zichtbaar.

Het bleef ook niet bij die ene keer. Mijn ouders noemden dat later haar naamziekte. Ze zeiden nadrukkelijk dat het aan haar lag en niet aan mij. Dat hielp een beetje. Toch meed ik haar voortaan zoveel mogelijk. Ik leerde haar blikveld kennen en wist waar ik kon spelen zonder dat zij mij zag. Misschien werd ik er

een beetje stiekem van. Als kind accepteer je de plaats die een volwassene je geeft.

Kees was geliefd. Ik kennelijk wat minder. Daar zou dan wel een reden voor zijn, al wist ik niet welke. Zo slaat zich dat op in je onbewuste. Het lijkt er niet te zijn, maar je voelt je veel te snel ergens niet welkom later in je leven. Ook leer je mensen te beschermen tegen iets in jezelf waarvan je zelf niet weet wat het is. Alleen je grootmoeder leek het te kennen. Voor jou blijft het een geheim.